

Anne Adriaens-Pannier, Adrian Locke,
Will Stone, Luc Tuymans et al.

Léon Spilliaert

Catalogus bij de eerste tentoonstelling in het Verenigd Koninkrijk van de sombere en mysterieuze werken van deze enigmatische Belgische kunstenaar.

Léon Spilliaert is meermaals in verband gebracht met sleutelfiguren uit het Belgische symbolisme, maar toch ontwikkelde hij een heel aparte, individuele stijl. Hij werd geboren in Oostende en was ook daar het grootste deel van zijn carrière werkzaam. Spilliaert was een introvert, leed aan slapeloosheid en had als jongeman een slechte gezondheid. Hij wandelde 's nachts door de straten van de badstad en evoceerde haar donkere dokken, stranden en promenades in mysterieuze en sfeervolle schilderijen en tekeningen. Als een haast volledige autodidact liet hij zich beïnvloeden door schilders als Odilon Redon en James Abbott McNeill Whistler, evenals de schijvers Edgar Allan Poe en Friedrich Nietzsche.

Dit boek brengt meer dan honderd werken uit internationale verzamelingen bij elkaar, waaronder een reeks beklemmende zelfportretten die Spilliaert als twintiger maakte en die als markante voorbeelden van het genre beschouwd worden. Gezaghebbende auteurs bespreken de uitzonderlijke benadering van de kunstenaar tegen de achtergrond van zijn opmerkelijke carrière.

Luc Tuymans, die Spilliaert als een belangrijk voorbeeld beschouwt, schreef de inleiding van het boek.

Royal Academy, Londen: 23 February – 25 May 2020

Musée d'Orsay, Parijs: 15 June – 13 September 2020

- 29 x 22 cm
- 176 pagina's
- 130 illustraties
- €34.95
- Hardback
- ISBN NL : 978-94-6230-217-4

Léon Spilliaert (1881–1946) was een grensverleggend en visionair kunstenaar, die de artistieke conventies van zijn tijd in vraag stelde. Als jongeman wandelde hij door de nachtelijke straten van zijn geboorteplaats Oostende en schied hij mysterieuze, bijzonder sfeervolle evocaties van de schemerige kaden, stranden en promenades van de badstad. Uit deze gelaagde werken, die tot zijn radicaalste behoren, spreekt een grote psychologische diepgang en dubbelzinnigheid, kenmerken die ook terugkeren in een reeks beklijvende en binnen het genre erg markante zelfportretten.

Deze publicatie, die verschijnt naar aanleiding van de eerste monografische tentoonstelling van Spilliaerts kunst in Groot-Brittannië, toont meer dan honderd werken uit internationale verzamelingen. Het boek wordt ingeleid door de Belgische kunstenaar Luc Tuymans, voor wie Spilliaert van grote invloed was.

9 789462 302174

www.mercatorfonds.be

RA Royal
Academy
of Arts

Anne Adriaens-Pannier is de Spilliaert-kenner bij uitstek en samensteller van de catalogue raisonné van de kunstenaar.

Noémie Goldman is gespecialiseerd in negentiende-eeuwse Belgische kunst en assistent-redacteur van de catalogue raisonné van de kunstenaar.

Adrian Locke is Senior Curator aan de Royal Academy of Arts, Londen.

Will Stone is schrijver, dichter en vertaler van Franse, Belgische en Duitse literatuur.

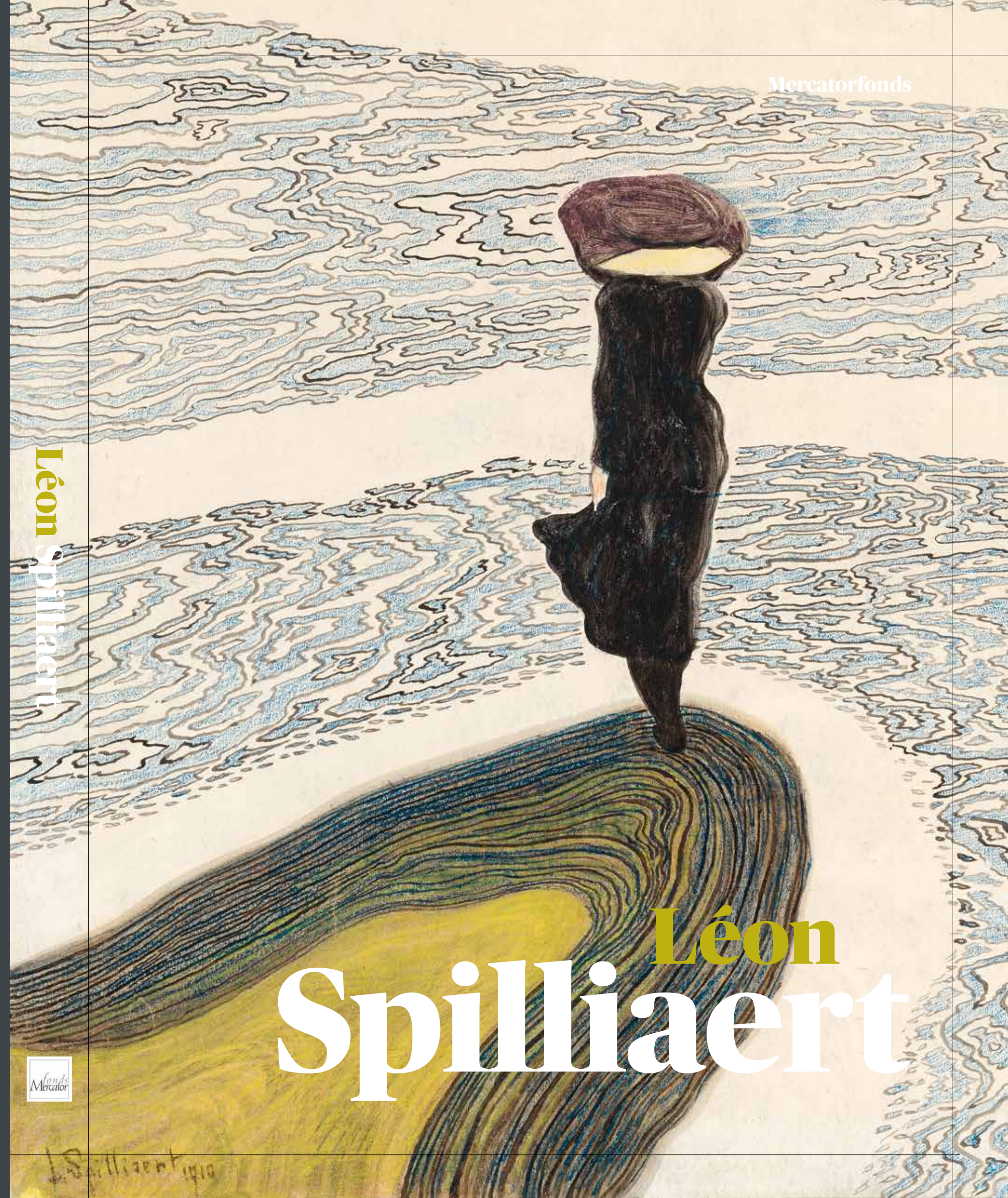
Anna Testar is Assistant Curator aan de Royal Academy of Arts, Londen.

Luc Tuymans is een van de invloedrijkste hedendaagse kunstschilders.

Léon Spilliaert

Léon
Spilliaert

L. Spilliaert 1910

Inhoud

Woord vooraf van de voorzitter	7
Woord vooraf van de sponsor	8
Dankbetuiging	10
<hr/>	
Een schimmige aanwezigheid	13
Luc Tuymans	
Realiteit en schepping in de levels van Oostende	19
Anne Adriaens-Pannier en Noémie Goldman	
Eenzame wandelingen: Spilliaert en de nacht	35
Adrian Locke	
Visionaire symbiose: Spilliaert als illustrator	43
Will Stone	
<hr/>	
Catalogus	
Verlichting	54
Schemering	86
Langs de zee	112
Beschouwing	142
<hr/>	
Biografie	158
Anna Testar	
<hr/>	
Eindnoten	168
Selectieve bibliografie	170
Bruikleengevers	171
Fotoverantwoording	171
Index	172

Afb. 6

Baadster, 1910

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel en pastel op papier, 64,9 × 50,4 cm
Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel

wereldlijke focus en richt zich binnenwaarts, in een mijmerende introspectie. Het verdwijnt onder het oppervlak, op zoek naar geestelijke verlichting. De lichtstraal die de omtrekken van vertrouwde objecten zwakjes afbakent, valt op zijn hoge voorhoofd en modeleert het gezicht in een textuur van schaduwen. Deze schaduwen ondermijnen de zekerheid en belichamen de afwezigheid, de angst voor het onbekende. De schaduw verraadt een gevoel van zelfverlies.¹¹

Zich bijna volledig terugtrekkend uit de visuele perceptie en aan de rand van de afgrond, ervaart Spilliaert dat zelfverlies als een aanmaning uit het bovenaardse. Hij is zich intens bewust van zijn roeping als uitverkoren kunstenaar – in dat opzicht doet hij aan Nietzsche denken – en weigert toe te geven. Hij stelt zich kwetsbaar op, waardoor hij deze onthulling van de ander mogelijk maakt, in een spirituele symbiose met Edvard Munch (afb. 5). Zijn initiële visionaire uiterlijk, de ogen wijd geopend, verdwijnt in een waarheid die zich buiten de mensenwereld bevindt; het bestaan wordt tegelijk bevestigd en ontkennd. Hij lost op in een schimmige wereld en wordt de geest die het oneindige en het absolute tracht te doorgronden.

Een vrije benadering van het vrouwelijke

Nadat hij zichzelf bijna had uitgewist, kwam een gevoel van sublimatie: Spilliaert besliste om zijn identiteit te reconstrueren. Hij wendde zich tot het ander menselijk wezen dat onze aandacht verdient – de vrouw – en verkoos daarbij de verleidingsdrang boven de eigenwaarde. Als tegenhanger van zijn eigen beeld schiep hij een vrouwelijke figuur met doordringende ogen (afb. 8). Vanuit deze notie van het vrouw-zijn – dat sinds de eerste symbolistische voorstellingen een psychologische transformatie lijkt te hebben ondergaan – doemde een stille verschijning op, vol zelfvertrouwen en hunkerend naar onafhankelijkheid (cat. 72).

De eenzaamheid en het wachten lijken de opmerkelijkste kenmerken van het vrouwelijke bestaan te zijn – een bestaan waarvan het doel nooit duidelijk wordt gemaakt. Een mijmerend silhouet, aan tafel gezeten, een figuur gehuld in sluiers, bewegingsloos voor de golven of zittend op een hoge kruk tegenover een lege muur (cat. 36, 45, 34): de vrouwenportretten die hij tussen 1907 en 1910 scheidt, roepen een gevoel van existentiële verlatenheid op. In zijn interpretatie van elegantie en vrouwelijkheid was Spilliaerts visie in geen enkel opzicht schatplichtig aan het romantische schoonheidsideaal, dat de idee van vergankelijkheid

Afb. 7

Vrouw op de kade, 1909

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel en kleurpotlood op papier, 63 × 48 cm
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen

Afb. 8

Dame met roze hoed, 1904

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel, aquarel en kleurpotlood op papier, 51 × 41 cm
Mu.ZEE, Oostende

Serre chaude

Oraison

Cloches de verre

Heures ternes

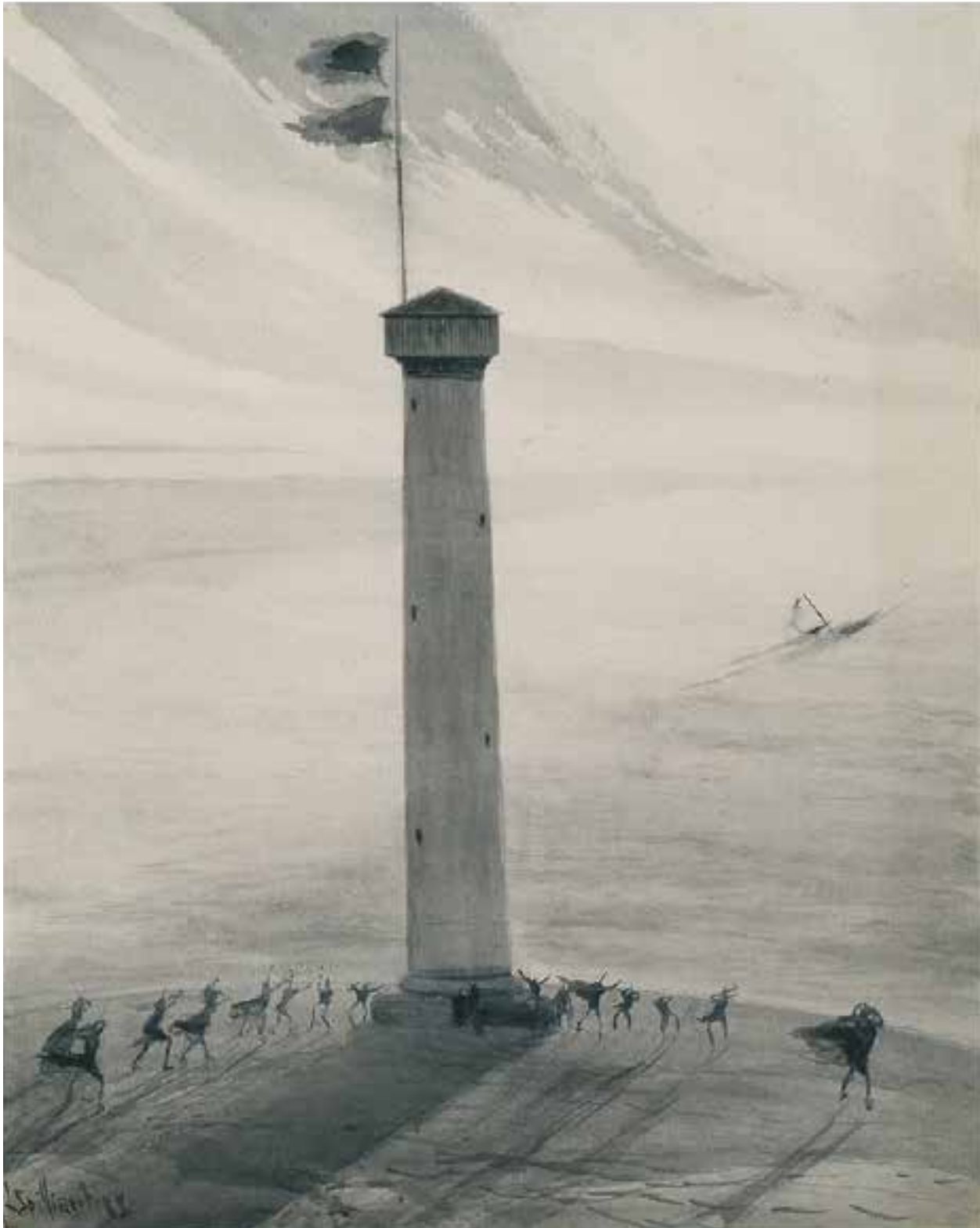
4/11/1961

Interieur met stoel en lamp in opaalglas, 1909

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel, kleurkrijt
en kleurpotlood op papier, 61,5 × 74,3 cm
Privéverzameling

60 | **Storm op zee, 1908**

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel
en kleurpotlood op papier, 51 x 40,7 cm
Privéverzameling

81 | **Zelfportret, 3 november, 1908**

Gewassen Oost-Indische inkt, penseel, kleurpotlood,
pastel en contépotlood op papier, 49,2 × 65 cm
Privéverzameling

Afb. 33
Friedrich Nietzsche, 1900. Houtskool, gewassen Oost-Indische inkt, penseel, olieverf, pastel en gouache op bruin papier, 23,6 × 28 cm. Privéverzameling

Afb. 34
Zelfportret, 1902. Potlood, gewassen Oost-Indische inkt, potlood, penseel, pen en gouache op papier, 19,8 × 14,2 cm. Privéverzameling

1900

In januari, al na enkele maanden, is Léon te ziek om zijn studies voort te zetten en wordt hij uit het register van de Academie voor Schone Kunsten geschrapt. Hij trekt naar Parijs, waar hij de Wereldtentoonstelling bezoekt samen met zijn vader, die hem zijn eerste doos pastellen koopt.

Hij maakt het eerste van drie portretten van Nietzsche (afb. 33), met wie hij zich geestelijk verwant voelt. Net als Spilliaert had de filosoof een zoekende en piekerende geest en ondernam hij lange wandelingen om zijn gedachten te verwerken.

1901

Met slechts een korte kunstopleiding achter zich, ontwikkelt Spilliaert een eigen stijl. Hij werkt vooral met inkt en potlood op papier en produceert sfeervolle monochrome tekeningen van door Oostende geïnspireerde landschappen, naast solitaire figuren, vaak vrouwen, die zijn belangstelling voor mythologische en Bijbelse verhalen verraden.

1902

Spilliaert begint voor uitgever Edmond Deman te werken. Op die manier kan hij zijn horizon verbreden: hij vertoeft vaker in Brussel en maakt er kennis met bekende schrijvers en kunstenaars. Deman is gespecialiseerd in het Franse en Belgische symbolisme, vooral werk van de schrijvers Emile Verhaeren, Maurice Maeterlinck en Stéphane Mallarmé. Spilliaert voelt affiniteit met hun werk en begint sommige publicaties van Deman te illustreren, waaronder

twee dichtbundels van Verhaeren, *Pour les Amis du poète* (cat. 16) en *Petites légendes*, evenals Maeterlincks *Théâtre* (cat. 15), dat Spilliaert met 348 tekeningen versiert. Deman publiceert ook een catalogus van lithografieën van Odilon Redon, wiens donkere, broeierige voorstellingen een blijvende invloed op Spilliaert hebben.

De kunstenaar vervaardigt het eerste van talrijke zelfportretten (afb. 34), waarop hij zinspeelt op zijn vroegere voorstellingen van Nietzsche, zowel door de compositie als in een opschrift.

1903

Aangemoedigd door Albert Silye, de verloofde van Demans dochter Gabrielle, biedt Spilliaert in het najaar zijn diensten aan de Congo-Vrijstaat aan, toen eigendom van koning Leopold II. Om gezondheidsredenen wordt zijn aanvraag afgewezen. Een jaar later schrijft hij naar Silye in Congo – misschien drukt de tekening van een schip dat naar de horizon puft een gevoel van Wanderlust uit (afb. 36)?

1904

Aan het begin van het jaar reist Spilliaert naar Parijs, met een aanbevelingsbrief van Deman op zak. In februari ontmoet hij voor het eerst Emile Verhaeren, die hem onder zijn hoede neemt en hem introduceert bij talrijke bekende figuren uit de kunstwereld. In latere jaren groeit tussen beide mannen een warme en hechte vriendschapsband. In een niet-gedateerde brief schrijft Verhaeren aan Spilliaert: 'Je

bent een diepzinnig, charmant en verheven mens ... Een leven als het jouwe zou volledig in het teken van de kunst moeten staan ... Ik waardeer je voor je mooie intelligentie.'¹

Dankzij Verhaerens invloedrijke positie in de kunstwereld, ziet Spilliaert zijn werk algauw tentoongesteld aan de zijde van Picasso in Galerie Clovis Sagot. Nadat hij de zomer in Oostende

heeft doorgebracht, keert Spilliaert terug naar Parijs, waar hij de Salon d'Automne bezoekt. Hij is onder de indruk van het werk van Paul Cézanne. Hij blijft verbonden aan zijn geboortestad, als lid van de plaatselijke kunstkringen De Dageraad van Julius l'Abbé en de Cercle artistique et littéraire. Hij is ook medeoprichter van een literair tijdschrift.

